

Monika Jurkšaitytė
KASP savanorė, 19 m.

2012 07 20

Nuo penktos valandos važiuojame traukiniu Vilnius-Maskva.

Išlydėtuvės buvo tokios greitos, stotyje tiek visko, kad net sunku apsaityti. Fotografų ir žurnalistų buvo tikriausiai daugiau, nei mūsų dalyvių ir išlydėti atvykusių artimųjų. Nespėjome nei eilutės sudainuoti iš pasiruoštos dainos. Lietuvos laiku dabar pusė 9 val. vakaro. Ir tik dabar, praėjus kelioms valandoms nuo kelionės pradžios, susivokiau, nusiraminau. Tai jau nebe iliuzija ar svajonė. Visa tai, kas tikriausiai taps didžiausiu arba vienu iš didžiausių mano gyvenimo iššūkių, jau prasidėjo, su didele inercija įtraukė ir mane.

Skani vakarienė, o svarbiausia, lietuviška barščių sriuba, kurios skonio nepamiršiu visą ekspediciją ir su nostalgija ir ilgesiu prisiminsiu.

Nors sustojame Minske, nieko be traukinio, kuriuo atvažiavome ir stoties, nematėme, o gaila. Kelionė traukiniu tiesiog sprogo, pradžioje nuo įspūdžių ir sumaišties geležinkelio stotyje, vėliau nuo buvimo kartu su dalyviais. Susibūrėme vieno iš vagonų gale, kalbėjomės, vaišinomės įsidėtu maistu iš Lietuvos ir vis dar negalėjome patikėti, kad ekspedicija jau prasidėjo. Nuolat nesėkmingai bandydami tai sau įkalti į galvą.

Labai norėjosi daugiau pasikalbėti ir dar pabūti kartu, bet supratę, kad ryt dėl valandų skirtumų prarasime naktį su poilsiu, išsiskirstėme į savo gultus su balta patalyne. Nors galvoje sukosi daugybė minčių, jas visas užmarštyje paliko miegą atsinešęs nuovargis.

2012 07 21

Dienas dar nesunku atsiskaičiuoti, bet su valandomis sunkiau. Naktis, skrendame lėktuvu Maskva- Krasnojarskas, ech, nežinau kiek valandų reikės pasukti laikrodį į priekį 3- 4 ar visas 5 valandas, gal net daugiau. Jaučiuosi pasimetus ir ta nežinomybė, kas lauks nusileidus, slegia. Tarsi skrendi į niekur, o tai nelengva pakelt. Nuovargio bagažas vis kraunasi. Lėktuve nepamiegosi, nepatogu ir per daug minčių galvoje sukasi. Su laikrodžio rodyklės pasukimu, keliomis valandomis į priekį, pranyks ir šios paros miego norma (p. s. išskridome 21 valandą Maskvos laiku).

Dieną praleidome puikiai. Linksma kompanija, šiltas vasariškas oras, ekskursija , ko gali norėti daugiau, kai turi kelias valandas pažinti išpuoselėtą, prabanga tviskančią Rusijos sostinę.

Pirmi įspūdžiai svečiame mieste šilti, nes būtent toks buvo Lietuvos ambasados Maskvoje sutikimas. Pamaitino lietuviškais pusryčiais, sudarė sąlygas nusiprausti ir pan. Pasijutome kaip namie. Tik ta mintis, kad ten, Chakasijoje, viskas kitaip, neramina ir neleidžia atsipalaiduoti. Vis kirba klausimas, kas toliau, kaip.

Tiesa, teko pasukti galvą dėl gan netradicinio bagažo – kryžiaus. Bet svarbiausia, jis keliauja su mumis, o tai džiugu.

2012 07 22

Krasnojarske rytas, keista. Išskridome kai saulė leidosi, praskriejome naktį ir čia, jau ankstyvas rytas. Pro lėktuvo langą, per vieną skrydį teko pamatyti ir saulėlydį ir saulėtekį.

Išlipus iš lėktuvo laukė ilgas, 400 kilometrų kelias iki Chakasijos sostinės – Abakano. Kelias ilgas ir tiesus, pamiegi šiek tiek, prabundi ir vis kiti vaizdai pro langą. Vos įlipus, vaizdai pro autobusiuko langą nestebino, greičiau rodėsi įprasti, pušynai, krūmynai ir tiek. Vėliau vaizdai

tapo vis labiau egzotiški. Pirmiausia neapsakomo grožio kalnai, man, mažai keliavusiai, jie paliko tokį neišdildomą įspūdį, kad pirmiausia kalbėdama apie vietovės ypatumus, juos paminiu. Su kiekvienu nuvažiuotu šimtu kilometrų išryškėdavo vis didesnis gamtos išskirtinumas. Neįprastas ne tik reljefas, bet ir augalija. Vietinis vairuotojas pasakojo, kad dideli akmenys pievoje, tai vietinių chakasų išlikę paminklai nuo XVII- XVIII amžiaus. Pasirodo, jie nerašydavo vardų ar inicialų, o tik nupiešdavo kažkokį gyvūną, simbolizuojantį anapilin išėjusį žmogų.

Pasiekę Chakasiją, pirmą kartą pamatėme ekspedicijos vadovą Gintautą, apsistojome viešbutyje „Drūžba“. Nors pati aplinka, tiesą sakant, nepriminė viešbučio. Kelionė nuo Lietuvos iki Abakano truko apie 40 valandų ir baigėsi, tačiau tikroji ekspedicija dar neprasidėjo. Nežinomybė niekur nedingo, ji nuo pat pradžių nepaleido mūsų. Neramu, bet tikimės, visada laukiame geriausio.

2012 07 23

Pažadino Ievos kvietimas keltis, o keltis nesinorėjo. Kelionė iki Chakasijos sudrumstė visą biologinį laikrodį. Šiandien nebebuvo tokie apdujė. Nes kad ir kaip stengėmės neparodyti jog pavargome, neišsimiegojome, tai puikiai matėsi iš šono. Sulėtėję judesiai ir koordinacija viską išdavė. Reikėjo pasiruošti kapinaičių tvarkymui, nusipirkti maisto atsargų, įrankių darbams atlikti. Priklausiau tai grupei, kuri rūpinosi įrankiais, visgi juos supirkti pasirodė sunkesnė užduotis nei galvojome. O armatūros rasti kryžiui tapo beveik neįveikiama užduotis, net ir esant pačioje sostinėje.

Supirkę didžiąją dalį įrankių patraukėme link viešbučio. Tikriausiai keistai atrodėme, ne tik, kad svetimšaliai, bet ir su kastuvais, kirviais, pjūklais, pėsčiomis ėjome per pusę miesto. Keli

vaikinukai tęsė paieškas, nes trūko armatūros. Gerbiu juos už atsidavimą, nes su tokiais komandos nariais gali ir kalnus nuversti. Tų, rodos, nereikšmingų geležies strypų jie ieškojo dar keletą valandų. Neramu bei nesmagu buvo valgyti pietus, kai žinai, jog tavo komandos dalis kažkur vargsta, ieško, o tu sau ramiausiai kemši maistą. Visgi ir jie suspėjo pietums, visi šlapi nuo lakstymo, alinančio karščio grįžo. Iškart pasidarė ramiau. Šaunuoliai mūsų, Kazimiras ir Eugenijus.

Vėliau išvykome tvarkyti kapinių, o po jų, į stovyklavietę. Nors iki vietos, kur šiąnakt nakvosime, reikėjo eiti nedaug, tačiau nešėme sunkiai. 50 kg cemento, armatūra, beveik 30 kg sveriantis kryžius, palapinės, įrankiai, maisto bei vandens atsargos, o kur dar mūsų asmeniniai daiktai. Nešėme tiek, kiek tik galėjome paimti. Nuvaikę arklius pradėjome įrenginėti stovyklavietę, Stasė ir Kęstutis paruošė pirmąją vakarienę. Pokalbiai, dainos prie laužo ir poilsio naktis palapinėse.

2012 07 24

Pabudino alinantis karštis. Nors rytas, bet silpna nuo šilumos. Nežinau, kiek laipsnių dabar, tačiau gan atviroje vietovėje taip svilina, nėra kur pasislėpti nuo saulės. Papyrusčių ant laužo virta koše patraukėme į šalia esantį kalną, kurio papėdėje dar vienos kapinės.

Daug daiktų, karštis, todėl lipti į kalną nelengva, o dar vietinės dilgėlės. Nudilgina kūną net per drabužius.

Pastatėme kritusį kryžių, iškirtome daugybę krūmų. Bent keliems metams atitolinome tai, kas neišvengiama. Visus sukrėtė radinys – kojos įtvaras. Tokiais momentais nenorom susimąstai dar kartą, nors vietos, kurias tvarkome iš pradžių nė neprimena kapinių, dažnai beveik

nejmanoma pamatyti didžiulių kryžių, ten ilsisi žmonės, prievartos būdu išvežti iš namų, neturėję net galimybės bent atgulti amžinojo poilsio gimtojoje žemėje. Tai sukrečia.

Mūsų pasiimti atvažiavo žymus menininkas. Nukeliaujam į tremtinės Rozalijos, su kuria teko pakalbėti prieš išvažiuojant, tremties vietą Taštype. Istorikė Lena aprodo tame miestelyje įsikūrusį muziejų, supažindina su chakasų apdarais, įrankiais, kitais buities daiktais.

Keista pasirodė, kai sužinojome, jog su mumis nori susitikti vietinės valdžios atstovas, tokio susidomėjimo, iš aukštų pareigūnų bei žurnalistų, nesitikėjome.

Vėl pasiskirstę darbais ruošiamės išvykti į kitų kapinių paieškas. Kartu važiuoja ir istorikė, kuri be galo susidomėjusi projektu ir panoro vykti drauge, pamatyti mūsų rutiną. Švieslentėje prieš išvykstant rodė +38 laipsnius karščio, o važiuojame autobuse, kuriame įjungtas šildymas. Vadovas paaiškino, kad vietiniai nesivargina pakelti kapotą ir jį išjungti, per daug vargo, tad pečiukai kaista net ir vasaros metu. Iš pradžių dėl didelio karščio net neatkreipėme dėmesio, tačiau pavažiavus kelias dešimtis kilometrų pradėjome lipti ant kėdžių.

2012 07 25

Sočiai papusryčiaavę išsiruošiamė iš pat ryto tvarkyti Balachtašo kapinių. Užlipę ant kalno patraukėme į miško gilumą, krūmai, stori medžiai, ėjome vaikydami zirziančius uodus ir net nepastebėjome didžiulių, kai kurių ir stovinčių, 3-4 metrų aukščio kryžių miško glūdumoj iki tol, kol ekspedicijos vadovas nepasakė, jog tai ta vieta. Šioje žemėje atgulė daugiau nei 30 lietuvių. Čia ypač reikėjo mūsų rankų prisilietimo. Įdomiausia, kai valai apsamanojusį, didžiulį kryžių ir bandai įskaityti, kas ant jo parašyta. Nors dažniausiai, bandai spėliot iš kelių raidžių. Sunku apsaityti jausmą, kuris užplūdo pamačius prašviesėjusią erdvę po beveik visą dieną lieto prakaito dirbant. Matant tą vietą, suspurda širdis. Dabar ir vėl vieta primins kapus.

Vėlai vakare, pagaliau suderinus, pavyko įgyvendinti vieną iš didžiausių tikslų – pastatyti atsivežtą kryžių. Kulminacija.

Po dienos darbų jautėsi nemažas nuovargis, tačiau nuotaikos buvo pakilios kaip niekad. Nesinorėjo išsiskirstyti dar po palapines.

Nepamenu, kiek tiksliai valandų tada buvo, gal antra valanda nakties, kai keliese nuėjome į šalia esančią pievą ir atsigulėme. Giedras dangus. Grožėjomės juo ir skaičiavome krintančias žvaigždes. Tą akimirką toks neapsakomai geras jausmas sklaidėsi ore, kad nepaisant nuovargio, nesinorėjo net pajudėti iš vietos. Tas jausmas traukte traukė pasilikti. Visgi, pareigos šauksmas buvo stipresnis, mūsų jėgų labai reikės rytoj.

2012 07 26

Kaip ir kiekvieną rytą – sunku atsikelti. Sunku pasakyti, kodėl tiksliai, dėl karščio ar nuovargio. Kiekvieną dieną iki pietų vaikštau kaip apdujus, svaigsta galva. Atrodo, kad nepakeliamas darbas palapinę ar daiktus susitvarkyti, tik diena įpusėjus pasidaro lengviau. Šiandien oficiali kryžiaus pastatymo, atidengimo diena, įsiamžinimas. Ir tolima svajonė sugrįžti į tą vietą, po kokių 20 metų. Naivu.

Būnant ant to kalnelio užplūsta tokie gilūs, stiprūs jausmai, kad nepastebi, kaip nugrimsti į istoriją, į save. To jausmo, kai praeini pro 12 stovinčių kryžių, aš niekada nepamiršiu. Tai suvirpino širdį, pagaliau radau tai, ko ieškojau. Pakylėtai, kažkokia neapsakoma prasme.

Paliekame gražiąją stovyklavietę, netoliese, ant kalnelio stūgsiančius kryžius ir patraukiame link miestelio. 5 kilometrų žygis, kai pagalvoji, vieni juokai tokį atstumą nueiti. Bet ne atstumas tada buvo svarbiausia. Visą laiką lydintis karštis nepaliko mūsų ir einant. Kad ir kaip stengėmės paeiti į šešėlį, tai tik trumpam, dažniausiai žingsniuodavome saulėje. Kelio

dulkės, iš troškulio džiūstanti burna, kuria suvilgydavo upelio vanduo ir daug daug įvairiausių daiktų, kuriuos nešėmės kartu.

Bendraujant susimąstai, iš kur šiuose žmonėse tiek stiprybės, noro ir užsispyrimo, nepaliaujamai eiti pirmyn, dirbti, negaolint savęs. Neįmanoma paaiškinti to noro palikti kuo daugiau lietuviškumo, kuo gilesnę žymę čia, Sibire, kur prieš daugelį metų išplėšta Lietuvos širdis, šiandien apsamanojus ir pamiršta nyksta taigose. Ta stiprybė, atsivežta iš Lietuvos, mus ir vedė į priekį, skatino nesustoti.

2012 07 27

Iš šios dienos labiausiai įstrigo lietuvio Eduardo paieškos. Važiuojome nuo vieno prie kito namo, kol galiausiai radome. Seniukui išėjus į kiemą ir pasakius „Laba diena“, taip suspaudė širdį, kad vos tą akimirką buvusios dvi panelės neapsiverkė kaip maži vaikai. Per tas dienas nemažai įsiliejome į tą chakasišką gyvenimą, gyvenimą už tūkstančių kilometrų nuo visko, kas artima, sava. Ir tik tą akimirką, stovint prieš senolį, supranti, koks džiaugsmas jį apėmė mus pamačius. Juk praėjus daugiau nei pusei amžiaus, toli nuo savo šaknų, Tėvynės, tautiečių, kai nebesitiki nieko savo pamatyti, vieną eilinę dieną vis dėlto sutikti kažką savo – neįtikėtina, it stebuklas. Tada jis pradėjo kalbėti, tarmiška lietuvių kalba, toks jausmas, kad jis visus tuos metus laukė, kada galės pašnekėti gimtąja kalba. Žinoma, tikriausiai daugelis Eduardą pradės smerkti ir teisti, nes jis negrįžo į Lietuvą. Bet aplinkybės labai žmogiškos. Kaip jis sakė, čia bent pakankamai duonos gauna, vaikai darbus turi, o Tėvynėje iš artimųjų nieko neliko, nebėra pas ką grįžti. Gaila, kad dėl laiko stokos nepavyko pamatyti sūnaus, kuris taip pat kalba lietuviškai. Visgi tikiu, kad šio vizito šeima ilgai nepamirš.

2012 07 28

(Rytas Abakane)

Gera pabusti lovoje. Papusryčiavome netoliese esančioje kavinukėje ir gavome porą valandų laisvo laiko. Nemiegojau daugiau, nors poilsio gan trūksta. Nepasinaudoti galimybe geriau pažinti miestą neleidžia mintis, jog daugiau šių vietovių nepamatysiu.

Man buvo ramu, bet Gintautas ir Mantas neturėjo kada poilsiauti, ieškojo bet kokio transporto nusigauti iki kitų kapinių, kad likęs ekspedicijos laikas nenueitų veltui. Ir visai nesvarbu, kad planuotus darbus jau įvykdėme. Vėl noras kažką padaryti naudingo nugalėjo nuovargį ir visas kitas žmogiškas priežastis pasilikti.

Vėliau, tik gerokai įpusėjus dienai, pavyko susirasti mikroautobusiuką, kuriuo išvykome į Krasnojarsko kraštą. Kaip atrodė pati kelionė, galima maždaug įsivaizduoti, nes geltoni mikriukai važinėja ir Lietuvoje. Taigi, geltonas mikroautobusiukas, 17 žmonių su vairuotoju, na ir, žinoma, mūsų didžiulės kuprinės, kurias lengvai galima skaičiuoti kaip žmones.

Stovyklavietę įkūrėme prie ežero kranto, baltutėlių beržų apsuptyje. Šioje vietoje pasijautė klimato skirtumai lyginant su Chakasija. Saulei nusileidus, nėra taip vėsu, nereikia iš karto ieškoti šiltų rūbų, taip pat rasa didesnė ir bent jau atrodo šiek tiek vėšiau. O gal jau pripratom prie +40?

2012 07 29

Klimato pokyčiai pasijautė ir naktį. Lyginant su praeitomis naktimis, miegoti – šilčiau. Tačiau tokio rytinio žadintuvo nei vienas nesitikėjome. Riaumojimai, poškejšimai. Vietinių gyventojų genama karvių banda praėjo pro mūsų palapines. Jausmas ne pats smagiausias, veikiausiai nėra geresnio miego išvaikymo būdo, kaip iš baimės virpanti širdis.

Aptvarkėme dar vienas kapines, kurias beveik visiškai buvo užgožusios eglių šakos. Beveik visose aplankytose rusų kapinėse labai apleista, nėra nei ką lygint su mūsų išpuoselėtais darželiais Lietuvoje. Dirbtinės gėlės įvairiausių spalvų, taurelė su degtine ant paties kapo atrodo neįprastai. Vaikinai kirto, o mes, merginos, vilkom šakas. Tikrai nemažą krūvą sudėjom, juokavom, kiek egļučių Kalėdoms galėtų būti. Smagu, kad atvažiavę giminaičiai 1990 metais išsikasti artimųjų palaikų, toje vietoje paliko bent lentelę, nors dažniausiai, tik apaugusios žolėmis duobės byloja apie anksčiau buvusį kapą. Kartais net negali žinot, ar tai kapelis, ar tik žemės nelygumas.

2012 07 30

Palikome gražiąją stovyklavietę ir išvykome atgal į Abakaną. Šiandien atėjo išbandymas mūsų komandai, reikėjo apsitarti ir nuspręsti, ką darysime toliau. Stebiuosi ir tuo pačiu džiaugiuosi, kad pavyko visiems vieningai priimti sprendimą. Tai dar kartą įrodė, kad nepaisant nuovargio, karščio ar kitų sunkumų, išliekame viena komanda, vienas kumštis. Ech, su jais visais kad ir į pasaulio kraštą keliaučiau. Kartu liedami prakaitą ir darbuodamiesi vienam tikslui, be galo suartėjome. Kažką darai, pavargsti, ar tiesiog liūdna pasidaro pagalvojus apie namus, ir jau žiūrėk, eis kas nors iš dalyvių – nusišypsos, pralinksmins, paguos, gerą žodį pasakys. Tada vėl atsiranda vidinių jėgų eiti toliau. Visada žinai, kad bet kada atsiras ištiesta pagalbos ranka.

Taigi, lakstymai, pasitarimai, o galiausiai – kelionė į Saralą. Chakasijos sostinę paliekam temstant. Kad galėtume nukeliauti šiauriau, reikėjo nemažai pavargti. Bet mums pavyko. Pakeliui sustojome Ust Abakane, ten ieškojome lietuviškų kapų. Tą akimirką pasijaučiau kaip

dykumoje. Skurdi bei išdžiūvusi gamta, jokio vėjo, kapinėse nėra pavėsio ir tik svilinti saulė. Tuomet net ramiai eiti darosi nepakeliamai sunku, karšta, velniškai karšta iki silpnumo.

2012 07 31

Rytas keistas, gal dėl to, kad aštuntą valandą nėra svaiginančiai karšta ir netvieskia saulė į palapinę. Pagaliau, po beveik dviejų savaitių, apsiniaukę. Šiandien, mano ir dar keletos, darbas buvo saugoti stovyklavietę nuo laisvai lakstančių gyvulių bandų, nuolat pildyti vandens atsargas netoliese esančiame lediniame upelyje.

Teko daugiau pabendrauti su šiame kaimelyje gyvenančiu lietuviu Juozu, išgirsti jo tremties ir gyvenimo istoriją. Retkarčiais pasakodamas jis net susigraudindavo, reikėjo pamatyti jo nušvitusį veidą, kai išgirdo lietuviškai mums tariant „Laba diena“, o ką jau kalbėti apie džiaugsmą sužinojus, kad tūstančius kilometrų sukorėme tam, kad jį aplankytume. Tiesa, ištrėmė jį kai dar buvo visai vaikas, tad lietuviškai beveik nekalba.

Kita komandos dalis, visą dieną vaikščioję po taigą, grįžo nieko neradę. Matė tik šviežius meškos pėdsakus ir išgulėtas žoles.

Šis vakaras buvo paskutinis su ekspedicijos vadovu Gintautu. Žaviuosi juo ir lenkiu žemai galvą prieš tai, ką jis daro. Jis, kaip vaikščiojanti Sibiro enciklopedija, kurią turtino daugiau nei 20 metų įvairiose ekspedicijose. Įdomus žmogus, labai su juo susigyvenome.

2012 08 01

Vaikinai paryčiais iš prikirstų beržų kalno papėdėje sudėliojo užrašą vadovui „Ačiū MS'12“. Nors Gintautas, kaip visada, buvo santūrus. Manau, kas jis širdyje džiaugėsi, tik to mums neparodė. Vos papusryčiavę išėjome tvarkyti netoliese esančių Saralos kapinių. Nors jos,

lyginant su anksčiau matytomis, atrodė gan neblogai. Tačiau mūsų rankų prisilietimo dėka, jos dar labiau išgražėjo. Pasisėmiau žiupsnelį žemės, tai taps lyg Sibiro relikvija tremtinėms tetoms. Širdis vėl suspurdėjo. Kai ką nors gero padarai, padirbėji, vėliau viduje tampa taip gera, jautiesi pakylėtai.

Nusiminėme, kai šiandien nepavyko pakalbėti su tremtine Valerija. Liga ar kitos sveikatos problemos aptemdė protą. Nors vakar, taisyklingai kalbėdama lietuviškai, užsukusius vaikinukus kvietė ryt ateiti kartu su visa komanda. Apmaudu, nes įsivaizduoju, kaip kitą dieną ji gailėsis mūsų neišvydusi.

Bet be galo džiaugėmės šiame kaimelyje sutikę Juozą. Jis taip nuoširdžiai džiaugėsi ir kiek galėdamas padėjo, jog supranti, kad važiavimas iki šios vietos nenuėjo veltui.

Gerokai sutemus išvažiuojame į Krasnojarską. Slėgė mintis lipant į autobusiuką, kad tikroji misija čia, jau pasibaigė. Liko tik tūkstančiai kilometrų kelio iki namų, Lietuvos.